

2022 • OKTOBER

MARIËNBURG

JAAR 39 • 04

MAGAZINE

VAN EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN

VROUWEN IN HET SYNODALE PROCES

GEMEENSCHAP DE BRUG IN LIER

HET LICHT GEZIEN

DOROTHY DAY'S RADICALE GELOOF

DOMINICAANSE LEKENBEWEGING

COL OF ON

MARIËNBURG MAGAZINE VAN
EN VOOR KRITISCH KATHOLIEKEN
IS EEN UITGAVE VAN MARIËNBURG,
VERENIGING VAN KRITISCH
KATHOLIEKEN, EN VERSCHIJNT
VIJF MAAL PER JAAR. OVERNAME
VAN ARTIKELEN IS TOEGESTAAN NA
OVERLEG MET DE REDACTIE.

REDACTIE-SECRETARIAAT

redactie@marienburgvereniging.nl

VORMGEVING

N-ything Design, Boxmeer

DRUK

Rekafa drukkers, Venlo

LIDMAATSCHAP / ABONNEMENT

Lidmaatschap van Mariënburg inclusief
abonnement op Mariënburg Magazine:
€ 35,- per jaar.

Abonnement zonder lidmaatschap:

€ 25,- per jaar.

Proefabonnement: 3 nr's voor € 15,-

Losse nummers: € 5,-

Aanmelden bij het secretariaat of via de
website.

IBAN: NL77 RABO 0329 9215 68

BIC-code: NLRABO2U

Mariënburg is ANBI erkend.

BESTUUR MARIËNBURG

Harrie van den Akker, voorzitter,
06-48590171

Riet Bos, penningmeester, 06-43928591

Nicole Buijtendijk, secretaris, 030-2751989

Walther Burgering, lid, 06-2956 2865

Henk Peters, lid, 06-4296 1868

bestuur@marienburgvereniging.nl

SECRETARIAAT

Het Fort 29

5581 AB Waalre

040-8442967

secretariaat@marienburgvereniging.nl

© 2022 MARIËNBURG

ISSN1878-8734

WEBSITE

www.marienburgvereniging.nl

REDACTIE

eindredacteur: Arthur van Tongeren

redacteuren:

Henk Baars

Tom van den Beld

Michel Besnard

Riet Bos

Erik Jurgens

Gerard Swüste

04

VERKONDIGEND LEVEN

ERIK BORGMAN

07

EEN ZOMERZONDAG IN LIER, BELGIË

| Oosterhuis over de grenzen

MICHEL BESNARD

10

HET LICHT GEZIEN

RIA SCHOENMAKERS - VAN OSCH

12

DOROTHY DAY - BOEGBEELD VAN EEN
MODERN, RADICAAL CHRISTENDOM

GERARD MOORMAN

15

INVLOEDEN REIKEN VERDER DAN

EFFECTEN: Vrouwen in het synodale proces

BERMA KLEIN GOLDEWIJK

20

BRAM GRANDIA: NADENKEN OVER
OORLOG EN VREDE IN DEZE TIJD

| Een stem vanuit Kerk en Vrede

MICHEL BESNARD

22

VER-ONT-SCHULDIGEN IS
VRIJPLEITEN VAN SCHULD!

ERIK JURGENS

EN VERDER...

09 Erik Jurgens: "Eigenlijk niet"

12 KERKELIJKE MERKWAARDIGHEDEN | Tom van den Beld -

De heilige Huisvader

18 Albert Besnard | Een vergeten dichter

19 GEDICHT | La Maisonette

24 Huub Schumacher: Er is maar weinig wat 'zeker' is

AANKLACHT EN VISIOEN

LEESTIP: THEMANUMMER OVER BERT LAEYENDECKER

Het is nu bijna twee jaar geleden dat Bert Laeyendecker (1930-2020) overleed.

Op 13 juli van dit jaar verscheen een themanummer van het tijdschrift *Religie en samenleving* over hem.

Dit tijdschrift wordt digitaal gepubliceerd en is op de website van *Religie en samenleving* voor iedereen gratis te lezen. Heeft u hiervoor belangstelling, ga dan naar: religiesamenleving.nl.

Desgewenst is het ook mogelijk een gedrukt exemplaar te bestellen.

HET EERSTVOLGENDE NUMMER
VERSCHEIJNT MEDIO DECEMBER 2022.
BIJDRAGEN UITERLIJK 22 OKTOBER
AAN HET REDACTIE-ADRES.

Wij blijven het aan onze stand van kritische christenen verplicht om bij misstanden onze stem te verheffen. Schreef ik vorige keer over de vraag waar onze 'ziel' gebleven is, nu maar 'ns speciaal over onze 'leiders', in kerk en maatschappij, en over wat wij van hen mogen verwachten.

Leiders moeten richting geven en aangeven, want regeren is vooruitzien en anticiperen, zodat zaken niet (eerst) uit de hand lopen. Inzicht, overzicht en wijsheid zijn geboden, niet de waan van de dag volgen, om verantwoordelijkheid en zorg te dragen voor mensen en voor onze aarde. De belangrijkste eis aan een leider is echter dat deze een goede herder is, luisterend naar zijn/haar 'schapen' en verbinding zoekend. Zodat er geen ruimte is voor onbegrip en voor een teloorlogang van vertrouwen in de herder. Dat geldt voor premier, prelaat, pastoor, partijleider en politicus.

Er is een weg te gaan: voor de landelijke overheid als het gaat om de toeslagouders, de Groningers en de boeren; voor de bisschoppen als het gaat om de wensen voor een minder rigide geloofsinterpretatie en een empathische kerk; voor burgerlijke overheid en kerken tezamen als het gaat om de schokkende toestanden in Ter Apel. Want het is een grote schande voor een welvarend 'christelijk' land als het onze dat vluchtelingen buiten moeten slapen of niet welkom zijn, alsof wij en masse de parabel van de barmhartige Samaritaan vergeten zijn. En het is een even grote schande dat de tweedeling toeneemt en steeds meer mensen de eindjes niet meer aan elkaar kunnen knopen, de voedselbank nodig hebben en/of geen woning kunnen bemachtigen.

Het is de hoogste tijd om niet langer uitsluitend uit te gaan van euro's, stikstofcijfers en kille beleidsnota's maar ook te luisteren naar onze boerenstand en naar onze nieuwe armen, en om ons hart te laten spreken als vluchtelingen aankloppen. Want compassie en nabuurschap, zeker ook van de kant van onze leiders, is de smeerolie van onze maatschappij – en toevallig ook de kern van ons geloof-op-maandag.

Dus moeten wij ons verzetten tegen xenofobe predikers en mediageile politici. Voor hen en ons moet het Oosterhuisvisioen waar worden: "Goed is dat je GOEDE woorden overweegt en wil: heb je naaste lief die is als jij: de vluchteling, de arme, doe hen recht – prent ze in het hart van je verstand, DIE woorden, zeg ze voor je uit."

TER-
ZIJ-
DE

VERKONDIGEND LEVEN

DE DOMINICAANSE LEKENGEMEENSCHAP NEDERLAND

Wie wil dat de kerk anders wordt, die moet zich met haar traditie inlaten. Want de geschiedenis blijkt vaak aanzienlijk veelkleuriger dan het heden zichtbaar maakt. Wie uit is op een authentiekere verkondiging, dichterbij Jezus zelf en zijn boodschap, die blijkt een grote hoeveelheid voorvaders en voorvaders te hebben. Dat geeft steun bij de eigen inzet, troost als wat je verlangt zich moeilijk of helemaal niet laat realiseren. Het relativeert ook. Wie zich in de kerkgeschiedenis verdiept, ontdekt dat het sinds Pinksteren al een zootje is in de kerk. Toch bestaat zij nog altijd en weet zij regelmatig een leven-gewend woord te spreken of een bevrijdend gebaar te maken. Het is niet meteen een godsbewijs, maar het helpt wel om het geloof niet te verliezen. Mij in ieder geval.

Hierbij is de traditie van het religieuze leven volgens mij essentieel. Religieuze ordes en congregaties zijn ontstaan, omdat mensen in de gebeurtenissen van de tijd Gods stem hoorden en daarop ingingen. Dat kan hedendaagse mensen helpen om hetzelfde te doen.

LEKENDOMINICANEN

De Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland (DLN) is een groep van inmiddels ruim zestig mensen, vrouwen en mannen, die met de Orde der Dominicanen verbonden zijn. Officieel en kerkrechtelijk geldig. Net als de franciscanen en de karmelieten, kennen de dominicanen vanouds ook 'leken' – mensen die 'in de wereld leven' en geen priester of

kloosterling zijn – die verbonden zijn met de Orde. Vanouds werd hun verband 'Derde Orde' genoemd, waarbij dan de broeders de Eerste en de contemplatieve zusters de Tweede Orde waren. Vanwege de suggestie van hiërarchie die hiervan uitgaat, spreken we in dominicaanse kring tegenwoordig over 'lekendominicanen': lid van de Orde van de Predikers, zoals de dominicanen officieel heten – Ordo Praedicatorum – en tegelijkertijd kerkjuridisch leken.

Beide aspecten zijn voor ons belangrijk. Zo treden wij toe door professie, net als onze broeders en zusters die kerkrechtelijk wel religieuzen zijn, maar dragen wij anders dan zij geen habijt. Als lekendominicanen hebben wij een sjaal in de dominicaanse kleuren zwart en wit en daarop het dominicaanse wapen. Het identificeert ons als dominicanen maar bedekt, anders dan een habijt, de verschillen in onze kleding niet. Wie professie doet krijgt de sjaal omgehangen en wie de gemeenschap verlaat – na de eerste, tijdelijke professie of om zwaarwegende redenen in een later stadium – geeft de sjaal weer terug.

GESCHIEDENIS

Wie toetreed tot de Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland krijgt er in een klap acht eeuwen aan voorgelacht bij. De dominicanenorde bestaat sinds 1216 en dominicaanse leken zijn er vrijwel vanaf het begin van de Orde geweest. Maar de DLN kent ook een specifieke Nederlandse voorgeschiedenis. Zoals elders waren in de negentiende eeuw de dominicaanse leken groepen in Nederland vooral gericht op individuele vroomheid en stimuleerden zij typisch dominicaanse devoties, zoals het rozenkransgebed. Vanaf het einde van de jaren vijftig van de vorige eeuw zijn er pogingen gedaan tot vernieuwing, maar na het Tweede Vaticaans Concilie vergrijsden de groepen en kwamen er geen nieuwe leden meer bij. In de jaren zeventig werd besloten ook geen nieuwe leden meer aan te nemen.

Tezelfdertijd ontstonden er nieuwe verbanden, meestal rond dominicaanse kloosters en gemeenschappen, waarbinnen broeders, zusters en leken op voet van gelijkwaardigheid met elkaar verkeerden. In deze zogenoemde Regionale Dominicaanse Familiegroepen werd nagedacht en gesproken over

Als lekendominicanen hebben wij een sjaal in de dominicaanse kleuren zwart en wit en daarop het dominicaanse wapen

religieus leven en dominicaanse spiritualiteit. Soms was er ook gemeenschappelijke betrokkenheid bij een dominicaanse activiteit. De positie van leken binnen deze groepen bleef echter zwak en afhankelijk van de broeders en zusters. Dit stond voor een aantal leken steeds meer op gespannen voet met wat zij als hun eigen dominicaanse identiteit ervoeren. Bovendien liep het aantal kloosterlingen terug en werden kloosters gesloten en dominicaanse projecten beëindigd. Wilde er in de toekomst nog dominicaanse aanwezigheid zijn in Nederland, zo was de groeiende overtuiging, dan zou die door niet-kloosterlingen gedragen moeten worden. Dat kon echter alleen geloofwaardig als deze leken ook formeel tot de orde konden behoren, zo vonden wij, en daarom zochten wij opnieuw aansluiting met de structuur in de wereldwijde orde die dat mogelijk maakte.

In 1999 werd de Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland opgericht en legden zestien mensen professie af als lekendominicaan, waaronder ikzelf. Sindsdien zijn er vrijwel elk jaar nieuwe mensen toegetreden. Sommige daarvan zijn al heel lang actief op dominicaans erf – betrokken bij het dominicanenklooster in Zwolle of Huissen, of bij dominicaanse projecten als het Huis van Dominicus in Utrecht en de Kloostertuin of het Leerhuis Spiritualiteit in Rotterdam – anderen maken tijdens de vormingsperiode pas diepgaand kennis met de dominicaanse traditie.

SPIRITUEEL LEVEN

Dominicanen, ook lekendominicanen, worden geacht een spiritueel leven te leiden. Dat wil onder meer zeggen dat zij bidden en mediteren in klassieke – getijdengebied, rozenkrans, *lectio divina* – of minder klassieke vormen. Gemeenschappelijke bijeenkomsten kennen ook altijd een liturgisch moment en veel lekendominicanen zijn op de een of andere manier voorgangers in de liturgie. Maar (leken)dominicaan ben je niet in de eerste plaats voor jezelf. Dominicaans leven staat in dienst van de zending van de kerk – en deze staat weer in dienst van de zending van de kerk. De dominicaanse zending wordt vanouds aangeduid als: ‘verkondiging tot heil van de zielen’. In de brochure die bedoeld is om potentieel belangstellenden kennis te laten maken met de DLN, wordt dit geactualiseerd als: (leken) dominicanen zijn geroepen een verkondigend leven te leiden. Dat leven vraagt de inzet van heel ons menszijn. Lekendominicaan ben je niet alleen als je bepaalde activiteiten onderneemt, maar in alle aspecten van je leven. Onze folder omschrijft het zo:

Het begint om zo te zeggen met het hart: een ‘verkondigend leven’ is een leven dat geleid wordt

door ‘compassie’. Dominicaanse mensen zijn mensen die bewogen worden door het lijden van mensen en delen in de zoektocht van hun tijdgenoten naar zin en betekenis. Hun compassie zet hen aan tot studie en reflectie: het bezien van de werkelijkheid in het licht van het Evangelie. Dat is het aspect van het hoofd, van het intellect: het zoeken naar waarheid en echtheid. Vervolgens komt het aan op handelen: aan de waarheid die men gevonden heeft handen en voeten geven in daden die de wereld hopelijk mooier zullen maken.

Deze daden kunnen zeker ook woorden zijn: net als hun broeders en zusters kloosterlingen zijn lekendominicanen vaak sprekers en schrijvers, uitleggers en lesgevers. Maar verkondiging kan ook op heel andere manieren plaatsvinden. Via het maken van kunst, bijvoorbeeld, of het organiseren van praktische hulp voor mensen die dit nodig hebben, of het bouwen van een website.

*Net als hun broeders en zusters
kloosterlingen zijn lekendominicanen vaak
sprekers en schrijvers, uitleggers
en lesgevers*

DIVERSITEIT

Voor een globale indruk van de gemeenschap: ongeveer een derde van de ruim zestig lekendominicanen is op een of andere manier theoloog, vaak werkzaam als pastor, geestelijk verzorger of docent. We hebben verder werkers in zorg en welzijn, onderwijsmensen, publicisten, ambtenaren, vrijwilligers op allerlei diaconaal terrein... Kortom: een veelheid aan achtergronden en talenten. Een veelheid ook aan godsbeelden, kerkvisies en maatschappelijke opvattingen. Tegelijkertijd willen wij, trouw aan de dominicaanse traditie, democratisch zijn. Dit betekent dat ieder zijn zegje mag en kan doen, ook als zij of hij kritiek heeft of vooral vragen stelt. De uitdaging is daarbij om niet in het eigen gelijk te blijven steken, maar samen verder te komen. Paus Franciscus heeft in een brief aan de algemeen overste, bij gelegenheid van de achthonderdste sterfdag van Dominicus, de wijze waarop de dominicanenorde bestuurd wordt een voorbeeld genoemd voor wat hem voor ogen staat met het synodale proces in de kerk: iedere betrokkene wordt gehoord en iedere

betrokkene is gericht op de zending van het geheel. Wij weten van binnenuit dat dit soms moeilijk te realiseren is, hoe belangrijk ook.

Wat we wel gemeenschappelijk hebben is dat we vrijwel allemaal boven de vijftig zijn, en de meesten boven de zestig. Dat betreuren wij, maar zo is het op dit moment in vrijwel alle kerkelijke en religieuze groepen.

Ook de kroeg kan een plaats van prediking zijn, evenals de hoeken van de straten

PUBLIEKE EN KATHOLIEKE PREDIKING

Er is onder dominicaanse mensen niet een heel sterke neiging om de persoon van Dominicus (1170-1221) te vereren. Hij is niet een intrigerende persoonlijkheid zoals Franciscus of Clara van Assisi. Hij heeft ons ook nauwelijks geschriften nagelaten: er zijn drie korte briefjes van hem overgeleverd. Toch kan uit wat wij van hem weten wel het een en ander worden afgeleid over wat centrale dominicaanse eigenschappen zijn.

Wij weten dat Dominicus een man van gebed was. Hij zonderde zich geregeld af voor persoonlijke contemplatie en hoewel hij overdag opgeruimd en optimistisch was, bad hij 's nachts in tranen voor de redding van de wereld. Hij was er sterk op gericht de band met de traditie en de rest van de kerk levend te houden. Hij wilde weliswaar leven als de ketteren – dat wil zeggen in armoede en dicht bij de mensen, zoals in zijn tijd in Zuid-Frankrijk de katharen deden – maar preken als de katholieken. Vooral de gedachte dat God genadig is en ons in Jezus Christus liefheeft – en dus niet van ons eist dat wij ons lichaam minachten, zoals de katharen leerden – was voor hem belangrijk. Anders dan Franciscus was hij niet verliefd op 'vrouw armoede'. Hij wilde dat zijn volgelingen de arme Jezus zouden navolgen, omdat dat ze dicht bij het dagelijks leven van de mensen bracht en de geloofwaardigheid van hun preken ten goede kwam. En dat preken, daar ging het hem om.

Dat preken beperkte zich wat hem betreft niet tot de kerk. Een in dominicaanse kring bekend verhaal vertelt dat Dominicus in een herberg waar hij overnachtte een kathaarse herbergier trof en dat zij een hele nacht met elkaar discussieerden. Ook de kroeg kan dominicaans gesproken dus een plaats van prediking zijn, evenals de hoeken van de straten. Het is aan de universiteit mijn opdracht om 'publieke theologie' te bedrijven en dat beschouw ik als een typisch dominicaanse taak. Dominicus stuurde zijn broeders naar

de universiteiten, zodat ze op de hoogte zouden zijn van de laatste stand van de kennis. Dat was wat hem betreft nodig voor een verkondiging die in de eigen tijd betekenis had en inging op de vragen waar mensen zich voor gesteld wisten. Individueel en als samenleving. ●

VERDERE INFORMATIE:

Wie nader kennis wil maken met de dominicaanse familie – broeders, zusters en leken – kan het beste regelmatig kijken op www.dominicanen.nl. Voor nieuws over de Nederlandse lekendominicanen, zie www.lekendominicanen.nl. De brochure over de Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland is hier te lezen:

<https://dominicanen.nl/wp-content/uploads/2021/10/brochure-DLN.pdf>.

Daarin is ook te vinden welke mogelijkheden er zijn voor nadere kennismaking en wat de weg is om eventueel te kunnen toetreden.

ERIK BORGMAN IS SINDS 2008 HOOGLERAAR PUBLIEKE THEOLOGIE AAN TILBURG UNIVERSITY EN SINDS 1999 LEKENDOMINICAAN. HIJ IS NAUW BETROKKEN BIJ HET HUIS VAN DOMINICUS, EEN DOMINICAANS PROJECT IN UTRECHT EN SCHRIJFT WEKELIJKS EEN COLUMN OP DE WEBSITE WWW.HUISVANDOMINICUS.NL ONDER DE TITEL: TEKENEN IN DE TIJD.

Een zomervrijdag in Lier, België

Oosterhuis over de grenzen

In het kader van onze bezoeken aan geloofsgemeenschappen in vrije opstelling, gingen wij ditmaal over onze landsgrenzen. Wij bezochten in Lier (België), niet ver van Antwerpen, de geloofsgemeenschap De Brug.

De gemeenschap is gevestigd in een klooster midden in de stad, aan de Kapucijnenvest. Daar woonde een kleine eeuw geleden een congregatie van contemplatieve zusters, genaamd de Arme Claren, ook wel Coletienen genoemd. Deze orde werd ingesteld door de Heilige Clara, en de zusters volgden haar regel: de beoefening van de armoede. Daar was paus Urbanus het niet mee eens en hij voerde een afsplitsing in, later genaamd de 'rijke Clarissen'. Tja, de mammon van het pauselijke Rome was en is actief door de eeuwen heen!

Maar goed, na het vertrek van deze zusters, twee decennia geleden, werd het klooster aan de Kapucijnenvest een plek van gastenopvang, maar ook van liturgische cultuur. Wekelijks gaan hier mannen en vrouwen, gewone mensen zoals u en ik, voor in de vieringen die voortbouwen op het gedachtegoed van Hans Küng, Edward Schillebeeckx en Huub Oosterhuis, zo vertelt inspirator Geert Hendrix. Geert is behalve de inspirator ook de dirigent, en wat voor een! Hij is ook directeur van de plaatselijke muziekschool en docent koordirectie aan het conservatorium van Antwerpen. Velen van onze lezers kennen hem, als ik schrijf dat hij ook de dirigent was van koor en orkest bij de twee grote manifestaties *1000 stemmen zingen Oosterhuis*, in Eindhoven. Op een heerlijke zomerdag, niet te warm, niet te koud, togen

wij dus naar Lier en begonnen met het bijwonen van de viering. Het was de laatste van dit seizoen; in juli en augustus zijn er geen diensten. De vieringen worden gehouden in de nog steeds bij het complex behorende kapel, een plezierige ruimte met daarachter een ruimte voor de koffie en daar weer achter de doorgang naar de kloostergangen.

Voorganger was deze zondag Herman Wauters, van beroep maatschappelijk werker. Hij las uit het boek *Handelingen* en hield daarover zijn schriftuitleg. Ik ga u dat allemaal niet navertellen, maar heel origineel was zijn vergelijking van de zeven gaven van de Heilige Geest met het lied van Shaffy: "Zing, vecht, huil, bid, lach, werk en bewonder"; ook 7 woorden, maar de nadruk van én de 7 gaven én de 7 woorden van Shaffy's lied ligt natuurlijk op de woorden aan het slot van dat liedje,

Soms moet je afscheid nemen van rituelen waaraan je gewend was en nieuwe wegen inslaan

namelijk “niet zonder ons.” Dus de woorden van Shaffy en de geestesgaven werken alleen maar als je met elkaar vecht en huilt en alles. Zo sprak Herman.

Voeg daarbij de prachtige koorzang van het door Geert gedi- rigeerde koor, met zowel orgel- als pianobegeleiding, en mede daardoor het enthousiaste zingen van een behoorlijk grote schare aanwezigen en wij kunnen niet anders zeggen dan dat wij een prachtige en ontroerende viering hebben meegemaakt. Die mensen daar in Lier zijn erg verwend!

Na de dienst was er door behulpzame gemeenschapsleden een heerlijke lunch klaargezet, met voor de liefhebbers zelfs een glaasje wijn erbij. En er werd taart geserveerd. Allemaal vanwege het einde van het seizoen. Ik nam een stukje krieken(=kersen)taart.

Wij gingen naar buiten en installeerden ons in de prachtige kloosterhof. Het was nog steeds mild zomerweer en we zaten daar aan tafel met Geert, zijn echtgenote Goele en drie be- stuursleden van de gemeenschap. Goele wees op de omliggende gebouwen. Er wonen permanent negen personen die allemaal hun eigen appartement hebben. Er is een refter waar ze samen

eten, er zijn werk- en kan- toorrouiten, keukens. Wat heerlijk om in zo'n gebouw een communititeit te vormen met elkaar. Geert, Goele en de overige bewoners hebben de zorg voor de opvang van 20 gevluchte Oekraïners. Verder vormen zij met de bewoners een aantal pleeg- gezinnen voor kinderen die door de jeugdzorg uit huis zijn geplaatst. Goele houdt zich vooral bezig

met de zorg voor en de opvoeding van die kinderen. Ik was er getuige van hoe aandachtig Geert met zo'n jochie omgaat.

Het gesprek begint. Geert is niet alleen dirigent maar heeft ook godsdienstwetenschappen gestudeerd. Hij is van mening dat na het Tweede Vaticaans Concilie de encycliek *Humanae Vitae* alle progressief denken de nek heeft omgedraaid. Er ontstond een gapende kloof tussen de progressieven in de kerk en de 'achter- blijvers'. Velen hebben gezegd “Wij willen een andere kerk” en sloten zich aan bij de bijzondere geloofsgemeenschappen zoals de Ekklesia Amsterdam.

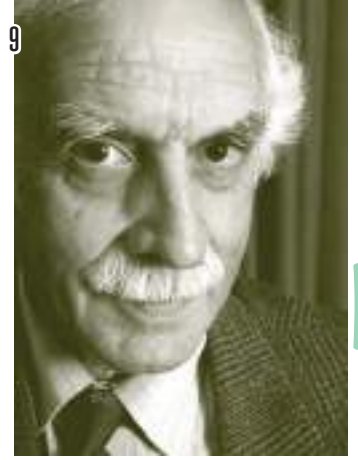
Vandaag de dag moet hij wel toegeven dat misschien die scheiding van de geesten wel ergens goed voor is geweest. Hij heeft zich al tijden afgevraagd of de vorm waarin de liturgie wordt gegoten niet op een gegeven moment ook overleefd is. Of je niet aan de vorm moet sleutelen om ook de jongeren weer ge- interesseerd te krijgen. Let op: aan de inhoud van de boodschap moet je niets veranderen.

Midden onder het gesprek komt het pleegjongetje Emiliano binnen en zet een vuil bord op de tafel. Hij vindt kennelijk dat een der gespreksgenoten dit maar moet afwassen. Geert gaat verder met zijn beschouwing: “Voor je het weet is de ‘Oosterhuis-viering’ ook passé, net zoals dat is met de liturgie in eucharistievieringen. Op een enkele uitzondering na komen er geen jongeren meer, terwijl wij, ouderen en mensen die de kerken blijven bezoeken, vinden dat de boodschap toch zo waardevol is. Of zoals in de viering geschiedde, het waardevol vinden dat steeds de nagedachtenis van Jezus Christus wordt uitgesproken.

Daarom slaat de gemeenschap volgend jaar nieuwe wegen in, want soms moet je afscheid nemen van rituelen waaraan je zo gewend was. En dat gaat De Brug in Lier doen met ingang van het volgende seizoen.

Wat heerlijk om in zo'n gebouw een communititeit te vormen met elkaar

ERIK JURGENS

“EIGENLIJK NIET”

Zit een verzetsstrijder in een biechtstoel tijdens de bezetting. Zegt tegen de pastoor: “Ik heb de opdracht om een medelid van de groep te doden, omdat hij ons aan de Duitsers verraadt. Mag ik dat?” Stilte. Dan zegt de wijze pastoor: “Eigenlijk niet.” Prachtig hoe je in onze taal in twee woorden zoveel kunt zeggen: “Nee, het mag niet, want ‘gij zult niet doden’. Maar in dit geval veroordeel ik U niet.” Zo is het vaak een afweging tussen gelijkwaardige morele voorschriften. Dan moet je zelf beslissen aan welke daarvan je voorrang wilt geven. Dat kan zielenstrijd tot gevolg hebben.

Zo is het ook met grondrechten die met elkaar botsen, nu ook in de VS. Het Hooggerechtshof heeft eind juni beslist dat de Amerikaanse grondwet niet verbiedt dat het strafrecht abortus bestraft. Dat is in strijd met zijn eerdere uitspraak, uit 1973, waarin het tegendeel werd gezegd. De betrokken grondwetstekst is gemaakt in 1867, na de Amerikaanse Burgeroorlog. Die tekst was bedoeld om uitdrukkelijk aan de toen vrijverklaarde slaven burgerrechten te geven. Aan alle burgers, dus ook aan hen, wordt “life, liberty en property” (leven, vrijheid en bezit) gegarandeerd. Mooi. De uitspraak van 1973 baseerde het recht van de vrouw, om zelf te beslissen inzake haar zwangerschap, vrijmoedig op dat ene woordje ‘liberty’. Eerst was daar een recht op privacy uit afgeleid. Toen abortus. Dat kunnen de opstellers in 1867 nooit bedoeld hebben, maar die uitleg valt wel binnen ons huidig vrijheidsbegrip, althans dat van de meerderheid. In de VS heeft een grote minderheid, waaronder helaas voorop de katholieke bisschoppen, de strijd tegen deze uitspraak nooit opgegeven. Zes (!) van de negen huidige leden van het Supreme Court zijn nu katholiek, terwijl de bevolking van de VS maar voor 20% uit katholieken bestaat... Zes opperrechters draaien nu die beslissing uit 1973 terug. Zij baseren zich op het woordje ‘life’ – dat woord staat inderdaad gelijkwaardig in de tekst genoemd. Hier de afweging tussen de bescherming van ongeboren leven – een belangrijke morele opdracht – en het beslisrecht van de vrouw over haar eigen lichaam. Onze abortuswetgeving voorziet in die morele afweging. En wel door abortus te verbieden na drie maanden, het veronderstelde moment waarop een embryo een beginnend mens wordt. De ‘Pro Life Movement’ in de VS, en het Vaticaan, leggen die grens bij de conceptie van de vrucht in de baarmoeder. De uitspraak in de VS is juridisch merkwaardig, een hoogste rechter moet consistent blijven. En maatschappelijk heeft het vergaande gevolgen, omdat nu een groot aantal staten (want die hebben in de VS de bevoegdheid om strafwetgeving te maken) abortus gaan verbieden. Niet staten als New York of Californië, maar wel een groot aantal plattelandsstaten. Met als gevolg clandestiene, niet-professionele abortussen, zoals vroeger.

Waar haalt het Vaticaan zijn zekerheid vandaan dat de Schepper niet wil dat een zwangerschap bewust wordt afgebroken? Hoe durf je je wil zo op te leggen aan anderen die ook een gewetensvolle morele afweging hebben gemaakt? Beter ware als die celibatairen daar in het Vaticaan in hun wijsheid hooguit zouden zeggen: ‘eigenlijk niet’...

De inhoud, lezingen en overwegingen blijven, er blijft ook samenzang, maar de vorm zal veranderen. En dat zijn niet alleen plannen, maar de andere vormen zullen met ingang van volgend seizoen al worden ingevoerd.

Concreet betekent dit dat er vespersdiensten worden gehouden, en vieringen met groot koor. Maar ook cantatevieringen, Bach-cantates bij voorkeur. En natuurlijk blijven ook de vieringen zoals we die nu kennen met lied, lezingen, overweging en delen van brood en wijn. Er komt dus een veelkleurig aanbod. Op onze vraag of hij voldoende mensen kan vinden om al die vieringen te kunnen realiseren, en met name musici en nieuwe zangers, antwoordt Geert dat hem dat gaat lukken.

En wij twijfelen daar niet aan. Het is hem toch ook gelukt om midden in Lier zo iets bijzonders van de grond te krijgen. Wij zullen hem en De Brug graag blijven volgen, want het is altijd een verademing om daar in Lier liturgie mee te vieren. ●

CO
LU
MN.

TEKST

RIA SCHOENMAKERS -
VAN OSCH

FOTO

SOLHAUGFOTO

*Het sublieme als verschijnsel, de hoogste vorm
van schoonheid triggert mij*

Het licht gezien

SOMS HAAL JE JE INSPIRATIE VAN VER. MIJN KLEINDOCHTER STUURT MIJ EEN FOTO VAN HET NOORDERLICHT IN FINLAND. EEN ADEMBENEMEND NATUURFENOMEEN, DAT MIJ ONDANKS HOOG-NOORDELIJKE VAKANTIES, NIET TE BEURT IS GEVALLEN.

Ik moet er aan denken als ik blader in *Armada, Tijdschrift voor wereldliteratuur*; een special over Dante, naar aanleiding van het 700e sterfjaar, intussen weer een jaar geleden. Met name de bijdrage van Piet Gerbrandy, classicus, dichter, essayist, met: *Licht, zicht en liefde: enkele kanttekeningen bij Paradiso*, trekt mijn aandacht.

Dante, ik weet er te weinig van; een grote naam, buiten mijn vakgebied.

Vijftien maal het onzegbare zeggen is de titel van vijf weer een van de andere bijdragen. Daar sla ik op aan. Wie weet buig ik me nog eens over het hoofdwerk *Divina Commedia*, een cultuurfenomeen dat zijn weerga niet kent, een wereldberoemd epos over een pelgrim die op zijn 'reis' door de hel via de louteringsberg in de hemel terechtkomt, waar hij het Goddelijk Licht mag aanschouwen.

"Is het mogelijk om een sublieme ervaring na te vertellen?", vraagt Gerbrandy zich af. Het gaat mij niet zozeer om het taalkundig aspect. Het sublieme als verschijnsel, de hoogste vorm van schoonheid *triggert* mij en brengt me direct op een spoor waar ik wil zitten, een Goddelijk spoor. Onderstaand

Foto van Ria haar kleindochter

citaat treft mij:

*De contemplatie leek mijn zicht te klaren
En dieper keek ik in de pracht
Van het hoge Licht, de Bron van al het ware...*

*... het visioen vervloog
En wat mij is gebleven zijn de sporen
Van de vervoering die mijn hart bewoog*

Is Dante een ziener, iemand die niet ziet en toch gelooft, vervuld van iets groots? Gaat het hier om wat wij een religieuze ervaring noemen? Het verhevene aanschouwen waarbij alles in het niet valt?

De vervolgvraag van Gerbrandy is meer *down-to-earth*: wat heeft Dante gezien en heeft hij wel iets gezien? Is het fictie of werkelijkheid?

Het zijn massieve vragen die je eigenlijk niet stelt aan een hoogstaand dichtwerk. En zeker niet aan een poëtisch

meesterwerk. Te veel analyse kan mijns inziens afbreuk doen aan de beleving, al past het wel in een tijdperk als het onze waar het wonder heeft afgedaan. Dante heeft er ruim twintig jaar aan gewerkt, onthult mij het artikel. Het is hem dus niet in de schoot geworpen. Geen spontane topervaring, maar een bedacht, achteraf geconcipieerd verzencomplex.

Gerbrandy zegt letterlijk:

“Zonder iets af te willen doen aan de authenticiteit van Dante’s beleving denk ik dat zijn *visio Dei* niet voortkomt uit een verpletterende ervaring als die van Saulus en Hölderlin, maar eerder de uitkomst is van een langdurige intellectuele filosofische contemplatie zoals we die kennen uit het werk van Plato en de monastieke traditie.”

Voor mijzelf voeg ik toe dat de topervaring van Saulus op weg naar Damascus evenzeer een product achteraf is, en wel van de evangelist Lucas in dit geval (Hand. 9:3-9).

Gerbrandy brandt er zijn vingers niet aan en vervolgt:

“Kortom filosofie, theologische speculatie (en misschien een reeks visioenen) leiden tot een visuele ervaring van het goddelijke die wordt verwoord als verslag van een sublieme gebeurtenis.”

*Dichters van naam hebben geprobeerd
het licht onder woorden te brengen*

LICHT EN INZICHT

Gerbrandy laat zien hoe licht en duisternis in religieuze teksten vaak samen voorkomen, hoe licht en inzicht verwant zijn. Dichters van naam hebben geprobeerd het licht onder woorden te brengen. Hij noemt ze ‘seculiere Godzoekers’, een term die mij wel aanspreekt. Het meest bekende voorbeeld dat hij noemt in verband met de lichtsymboliek, is de klassieke ‘Mythe van de grot’, van Plato. Deze is in vrijwel elk basisfilosofieboek terug te vinden. Een schets van een groepje mensen, met het hoofd in dezelfde richting, levenslang geketend in een donkere ruimte. De schaduwen op een muur vóór hen zijn de schaduwen van de voorbijgangers in het daglicht, dat achter de gevangenen door een raam naar binnen valt. Voor Plato is de onwetende mens die gevangene. Pas als je naar buiten treedt in het volle licht, kan duidelijk worden hoe de werkelijke (ware) wereld is. Hij acht er filosofen toe in staat om klaarheid te brengen in de duisternis van onze kennis. Bovendien valt voor Plato het licht van de kennis samen met het goede.

Dezelfde gedachten treffen we later aan in het christendom, in de brieven van Paulus. Paulus gebruikt het beeld van

de wazige spiegel, waarin we genoodzaakt zijn te kijken gedurende ons leven. Wat nu nog verborgen is zal aan het licht treden (1Kor.13:12).

Dante geeft een voorproefje in zijn paradijservaring:

*Zo was de twijfel uit mijn geest verdwenen
Toen ik haar klare taal vernomen had
De waarheid is mij als een ster verschenen*

GELOOF EN WETEN

Zien en inzien gaan bij Dante gelijk op, zo lees ik bij Gerbrandy.

Voor ons is er in het samengaan van geloof en weten altijd iets dat wringt. Een voortdurend schurend proces. Een combinatie die nooit helemaal soepel loopt. Sceptis blijft. Seculiere Godzoekers zijn er nog steeds. Geloof en wetenschap zijn niet langer op voet van oorlog, al geldt dat vooral in onze contreien. Het secularisatieproces heeft zijn werk gedaan. We gunnen aan ieder een eigen terrein – terreinen die elkaar niet uit hoeven te sluiten. Wereldwijd is religie helaas een belangrijke factor in de spiraal van geweld.

Als ik het goed begrijp, is het voor Gerbrandy mogelijk om via de intellectuele weg bij God

uit te komen. Deze gedachte is voor een theoloog allesbehalve nieuw. Augustinus en Thomas zijn daar op na te slaan. Kerkvader Anselmus, uit de tiende eeuw, scheidt verwarring. Hij draait het om: je hebt geloof nodig om te begrijpen. Zijn uitspraak: *Credo ut intelligam*, ik geloof opdat ik begrijp, is maar al te vaak misverstaan. In de verbinding tussen geloof en weten, gaat voor hem het geloven aan het begrijpen vooraf en niet andersom, zoals wij graag zouden willen: begrijpen wat je gelooft. Ik herken dat laatste uit mijn eigen worsteling. Bij Gerbrandy lijkt er een tussenvorm die hij in Dante leest. De kans op geloofsovergave is groter na een langdurig proces van rationeel bezig zijn.

Geen sprong in het diepe dus, maar je verstand ingezet als hulp om het Licht te zien.

Ook daar heb ik mijn twijfels over. ●

De heilige Huisvader

In de katholieke kerk en cultuur wordt ieder facet van het leven van bovenaf beschermd door een heilige, meestal uit vroege tijden, zoals bijvoorbeeld Jozef, de timmerman uit Nazaret. Van een kerk had deze goede man nog geen enkele weet. Maar hij heeft de verdienste gehad zijn zoon Jezus zorgvuldig op te voeden, zodat die kerk er toch nog kwam.

Jozef staat te boek als de ideale huisvader, waarbij ik zo vrij ben aan te tekenen dat die klus voor hem niet al te zwaar moet zijn geweest met zo'n brave zoon en een heilige echtgenote.

De kerk heeft daar echter in voorzien, door hem wat extra werk te verschaffen. Zijn lemma in *De Heiligen*, de encyclopedie van heiligen van Stijn van der Linden uit 1999, beslaat dan ook bijna drie kolommen. Jozef is allereerst de patroon van de huisvaders. Daarnaast is hij nog patroon van de Nederlanden (jawel!), van nog een hele reeks landen en steden, van de universele kerk, van de arbeiders en van nog 34 (ik heb ze geteld!) andere groepen mensen en instanties. Maar die 'huisvader' staat toch op de eerste plaats. De kerk ziet dat begrip overigens breed, want onder huisgezinnen werden lange tijd ook internaten en dat soort instellingen gerekend. Daar werd dus Sint-Jozef ook in het bijzonder vereerd.

Die verering bestond er niet alleen uit dat er in zo'n instelling een beeld van hem kon worden aangetroffen. Er zijn ook andere wonderlijke uitingen van zijn verering bekend, die ook een grappig beeld geven van de folklore van het Rijke Roomsche Leven. Ik wil er graag een met u delen.

Tijdens de bezetting in de Tweede Wereldoorlog waren veel katholieke scholen en andere instellingen door de bezetter uit hun gebouwen verdreven en vonden dan tijdelijk onderdak in soms weinig comfortabele behuizingen. Na de oorlog wilden zij zo spoedig mogelijk weer naar hun oude onderkomens terug, maar dat was niet altijd mogelijk, zodat ze naar iets geheel nieuws moesten zoeken.

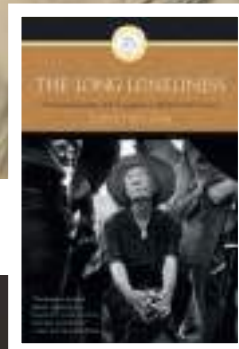

Nu gaat er het verhaal van een pater-directeur van een internaat die kort na de oorlog samen met zijn pater-econoom op de fiets (!) het halve land rondreed om te zoeken naar een geschikte locatie voor zijn jongens. De na-oorlogse opbouwperiode was nog niet begonnen en dus was de voorraad geschikte huizen schaars. Maar op een goede dag kwamen ze toch een riant pand tegen dat leegstond. 'Dat moet het zijn!', zei de pater tot zijn medebroeder, 'maar ja, kunnen wij dat kopen?' Tegenwoordig zou zo'n directeur zijn econoom naar een bank sturen en hem daar een lening laten afsluiten. Zo niet, deze directeur. De vrome man riep uit: 'Sint-Jozef zal erin voorzien!' Hij haalde uit zijn binnenzak een klein Sint-Jozefbeeldje in een hulsje tevoorschijn (kent u die nog?) en wierp het beeldje met een zwaai over het hek dat rond het lege huis stond. En wat denk je?

KERKELIJKE

Twee weken later was de koop gesloten. Ging het tegenwoordig maar zo gemakkelijk in onze overspannen huizenmarkt!

MERK WAARDIG HEDEN

De Amerikaanse journaliste Dorothy Day (1897-1980) koos ervoor haar leven te delen met de armsten. Ze streed tegelijk tegen onrechtvaardige en gewelddadige maatschappelijke structuren en schuwde daarbij burgerlijke ongehoorzaamheid niet. De Catholic Workerbeweging die ze in 1933 startte, is uitgegroeid tot een wereldwijd netwerk van meer dan 200 gemeenschappen. Haar faam groeit langzaam maar zeker ook in Nederland.

Het Jeannette Noëlhuis, de eerste Catholic Workergemeenschap in Nederland, ging in Amsterdam-Zuidoost van start en biedt al meer dan drie decennia onderdak aan geïlegaliseerde vluchtelingen. In 2020 startte een groep jonge christenen een tweede gemeenschap in Amstelveen: de Dorothy-gemeenschap. Ter gelegenheid van de 40e sterfdag van Dorothy Day, zorgden we in 2020 voor een Nederlandse vertaling van de uitstekende biografie van Dorothy Day, *Alles is genade* geschreven door Jim Forest.

EEN ONWEERSTAANBAAR VERLANGEN NAAR GOD

Dorothy Day is en blijft voor ons een bron van inspiratie. Zij werd in 1897 geboren in Brooklyn. Het christelijk geloof speelde nauwelijks een rol in het gezin Day. Dorothy werd zich als tiener dankzij boeken van geëngageerde schrijvers als Jack London en Upton Sinclair bewust van maatschappelijk onrecht. Hoewel ze als kind blij gaf van een religieuze gevoeligheid, was godsdienst vanaf dat moment in haar ogen verdacht. Als studente raakte ze betrokken bij de

linkse politieke bewegingen die harde strijd voerden voor betere arbeids- en leefomstandigheden voor de armste bevolkingsgroepen. Ze brak haar studie in 1916 af om in New York haar geluk te beproeven als journaliste. Ze werkte voor verschillende socialistische en anarchistische kranten.

In november 1917 belandde ze voor het eerst in de gevangenis, vanwege haar deelname in Washington DC aan een demonstratie voor het vrouwenkiesrecht. Rond die tijd kreeg Day een stormachtige liefdesrelatie. Ze werd ongewenst zwanger en liet illegaal een abortus plegen. Het was een traumatische ervaring, ze dacht jarenlang dat ze nooit meer kinderen zou kunnen krijgen.

Enkele jaren later kreeg ze een relatie met Forster Batterham, een bioloog die niets moest hebben van kerken of het christelijk geloof. Ze raakte tot haar grote vreugde zwanger. In 1927 werd hun dochter Tamar Theresa geboren. Ze beschrijft jaren later in haar biografie *The Long Loneliness* hoe haar enorme vreugde hierover bijna als vanzelf overvloedde in dankzegging, in een onweerstaanbaar verlangen naar God. Ze besloot om haar dochtertje te laten dopen in de r.-k. kerk en trad enkele maanden later ook toe tot de kerk.

Deze stap vervreemde haar van haar linkse vriendenkring en ook van haar partner. De katholieke kerk in de VS blonk uit door patriottisme en politiek conservatisme. Maar voor Dorothy was het vooral de kerk van de arme migranten die ze had leren kennen in de Lower East Side waar ze jaren had gewoond.

EEN KRANT, EEN GEMEENSCHAP, EEN BEWEGING

Voor Dorothy begon een lange zoektocht hoe ze haar geloof kon combineren met haar verlangen naar sociale gerechtigheid. Eind 1932 bracht een kennis haar in contact met Pierre Maurin, een wat excentrieke Franse filosoof. Hij kende als katholiek intellectueel de katholieke sociale leer en had een eigen visie ontwikkeld waarin hij katholiek geloof en kritische maatschappelijke inzichten bijeenbracht.

Op intellectueel niveau klikte het onmiddellijk tussen beiden. Maurins voorstel om een krant te beginnen waarin de katholieke sociale leer zou worden gepropageerd onder de arbeiders,

Dorothy Day

BOEGBEELD VAN EEN MODERN, RADICAAL
CHRISTENDOM

Dorothy Day was een behoorlijk controversiële figuur binnen de Amerikaanse katholieke kerk

raakte een enthousiaste snaar. Day ging aan de slag en liet 2.500 exemplaren van een acht pagina's tellende *tabloid* drukken. Naam van de krant werd *The Catholic Worker*, als tegenhanger van het communistische blad *The Daily Worker*.

Op 1 mei 1933 werden de eerste exemplaren voor een cent per stuk verkocht tijdens de manifestaties voor de Dag van de Arbeid. De krant werd een succes. Al in december 1933 verscheen het in een maandelijks oplage van 100.000. Het blad bracht nieuws over sociaal-economische problemen en gaf er vanuit christelijk perspectief commentaar op.

Na verloop van tijd werd de redactieruimte, Day's appartement, een toevluchtsoord voor daklozen. Wat begon als een *tabloid* werd dus al gauw een gemeenschap en niet veel later een beweging. Al in 1936 waren er 33 *Catholic Worker* 'Huizen van Gastvrijheid' in de VS.

DE NAVOLGING VAN CHRISTUS NA MARX

Als bekeerlinge nam Dorothy geen genoegen met een burgerlijke interpretatie van het geloof. Met haar achtergrond in linkse bewegingen, zag ze scherp in dat het christelijk geloof radicale maatschappelijke implicaties had. Overigens was ze absoluut geen marxist; ze was wars van elke vorm van staatsdwang. Het geweldloze anarchisme van sommige denkers en het katholieke personalisme waren belangrijker politieke inspiratiebronnen.

Dorothy nam de Bergrede uiterst serieus. Ze streefde naar de heiligheid van leven waartoe de Bergrede oproept: "Weest dus volmaakt, zoals uw Vader in de hemel volmaakt is" (Mattheüs 5, 48). Tegelijk was ze zich ervan bewust dat er behoefte was aan een nieuw type heiligen. Ze schreef: "Ik kon zien hoe nobel het was om je leven te geven voor de zieken, de verminkten, de melaatsen. Maar waar waren de heiligen die zich ervoor inzetten de samenleving te veranderen, die niet alleen de slaven zorg boden maar werkten voor de afschaffing van de slavernij?" Ze wijdde zich daarom niet alleen aan het beoefenen van liefdadigheid, maar streed ook tegen een maatschappelijk systeem dat deze werken noodzakelijk maakte.

NIET PROGRESSIEF OF CONSERVATIEF, MAAR RADICAAL

Dorothy combineerde haar politieke standpunten met een diepe vroomheid. Elke dag begon ze met getijdegebed en bijna elke dag ging ze naar de mis. Telkens weer wees ze erop dat gebed de drijvende kracht is van de *Catholic Worker* beweging: "We geven te eten aan hen die honger hebben; we bieden opvang aan dak- en thuislozen en geven hun kleding. Maar bovenal gaat het om een sterk geloof. Wij bidden. Als buitenstaanders op bezoek komen en geen oog hebben voor ons gebed en wat dat betekent, dan hebben zij er niets van begrepen."

Dorothy wilde de kerk niet hervormen, maar wilde dát doen waar de kerk van meet af aan voor bedoeld is: mensen op de

weg zetten van de navolging van Christus. Ze was zich terdege bewust van de tekortkomingen van de kerk. Ze bekritiseerde vaak de valkuil van macht en privilege waarin veel kerkelijke leiders verstrikt raken en citeerde regelmatig de beroemde theoloog Romano Guardini: "De kerk is het kruis waarop Christus is genageld." Maar voor haar was de kerk vooral het mystieke lichaam van Christus waar zij deel van uitmaakte. Ze was zich genoeg bewust van haar eigen zonden en tekortkomingen om te beseffen dat ook zij behoorde tot diegenen die geroepen waren tot boetedoening en bekering.

ZALIG DE VREDESTICHERS

De overtuiging dat elk mens kind van God is, ook degenen die we als 'vijanden' beschouwen, bracht haar tot een pacifistisch standpunt. Jarenlang heeft Dorothy als een roepende in de woestijn benadrukt dat we de woorden van Jezus letterlijk moeten nemen: "Heb uw vijanden lief. Doe goed aan hen die u vervolgen." Ze verzette zich tegen alle vormen van oorlog en geweld, niet alleen met woorden maar ook met profetische acties. Daarvoor is ze herhaaldelijk gearresteerd en gevangen gezet. Door haar standvastig getuigenis tijdens opeenvolgende oorlogen heeft Dorothy meer dan wie ook de katholieke kerk geholpen de evangelische boodschap van vrede weer serieus te nemen.

EEN HEILIGE VOOR ONZE TIJD

Tijdens haar leven was Dorothy Day vanwege haar politieke denkbeelden en vele arrestaties een behoorlijk controversiële figuur binnen de Amerikaanse katholieke kerk, ook onder sommige van de Amerikaanse bisschoppen. Tegen het einde van haar leven beschouwden velen haar echter vanwege haar jarenlange solidariteit met de armsten en haar standvastige getuigenis voor vrede en rechtvaardigheid als een levende heilige. We kunnen het als *Catholic Workers* nauwelijks geloven. Maar het ziet er naar uit dat Dorothy daadwerkelijk heilig verklaard zal worden. Op 7 februari 2000 verzocht kardinaal John O'Connor, aartsbisschop van New York, het Vaticaan om het diocesane zaligverklaringsproces op te starten. In maart van dat jaar werd daarvoor toestemming gegeven, waarmee Dorothy Day de status van 'dienares Gods' kreeg. Ik geloof dat een zalig- of heiligverklaring een waarborg is dat haar boodschap zal voortleven – niet alleen in onze tijd, maar tot ver in de toekomst. Het zal ervoor zorgen dat haar getuigenis een vaste plek zal krijgen in de herinnering van de kerk. ●

GERARD MOORMAN, *LID VAN HET JEANNETTE NOËLHUIS*

JIM FOREST. *ALLES IS GENADE. EEN BIOGRAFIE VAN DOROTHY DAY*. UITGEVERIJ DAMON, 2020. 395 PP. €29,95. ISBN 9789463402873.

In het kader van het synodale proces zijn gelovigen door paus Franciscus uitgenodigd om hun inbreng te leveren op een tiental onderwerpen, ter voorbereiding van de bisschoppensynode in 2023. Onder andere Mariënborg heeft hieraan actief bijgedragen - het resulterende document is te vinden op de website WWW.MARIENBURGVERENIGING.NL

Ook vrouwen laten van zich horen en delen hun punten van zorg en aandacht. *Mariënborg Magazine* vroeg Berma Klein Goldewijk een onafhankelijk artikel te schrijven over de visie van vrouwen in het synodale proces. Het is, zoals ze schrijft, een tussenevaluatie. In een van de volgende nummers van dit magazine zal een update volgen over nieuwe ontwikkelingen.

INVLOEDEN REIKEN VERDER DAN EFFECTEN: VROUWEN IN HET SYNODALE PROCES

Na jaren van misbruikschandalen en malversaties betreft de katholieke kerk tijdens het synodale proces 2021-2023 voor het eerst een zo breed mogelijke basis bij de toekomst. De wereldkerk wil aan ieder de kans bieden mee te praten over hoe de kerk er op de lange termijn uit moet zien. Het gaat niet om de stapels rapporten, maar om het laten klinken en beluisteren van zoveel mogelijk stemmen, ook stemmen die zelden zijn gehoord. Het doel is te onderscheiden welke keuzes kunnen worden gemaakt voor een nieuwe toekomst en overeenstemming te zoeken in zaken van geloof en moraal: de neerslag van wat de Geest het gehele Volk Gods ingeeft.

Gevraagd door de Mariënborg Vereniging naar mijn bijdrage over de visie van vrouwen en wat vrouwen nastreven in het synodale proces, wordt dit niet een verslag van activiteiten of van de recente dynamiek. Ik geef een korte tussenevaluatie van waar we nu zijn gekomen met de visieontwikkeling en bijdragen van vrouwen, en plaats de eerste resultaten en uitkomsten in een internationale context. Mijn uitgangspunt hier is dat de *invloeden* van vrouwen op het proces verder reiken dan *effecten* die zij kunnen bereiken.

In Nederland is er het afgelopen jaar een serie (online) synodale gesprekken georganiseerd, onder meer door de bisdommen, de Konferentie van Nederlandse Religieuzen (KNR), het Netwerk Katholieke Vrouwen (NKV), het Katholiek Vrouwen Dispuut (KVD), en de Vereniging Katholieke Maatschappelijke Organisaties (VKMO). De eerste fase van het synodale proces, van oktober 2021 tot 15 augustus 2022, is nu wereldwijd afgerond met diocesane rapportages die worden verwerkt door de nationale bisschoppenconferenties. Dit vormt de doorstart naar de continentale fase die in maart 2023 begint, gevolgd door de algemene bisschoppensynode in oktober 2023. Al bij de start in 2021 werden praktische aanwijzingen gegeven voor de oecumenische dimensie en vertegenwoordigingen op alle niveaus, om te voorkomen dat het een louter binnen-katholiek gebeuren wordt. Een open synodale kerk is een remedie voor een klerikale kerk, volgens paus Franciscus. Terugkeren naar het verleden, vasthouden aan hoe het altijd is geweest, is voor hem geen optie maar een illusie.

In de afgelopen maanden is in Europa door tal van bisdommen de feedback vanuit de eerste luisterfase gepubliceerd. Luxemburgse katholieken roepen op tot veranderingen in de seksuele moraal en het celibaat. Belgische katholieken spreken zich uit voor het priesterschap van vrouwen. In Ierland is 96% van de betrokken katholieken vóór de wijding van vrouwen en vraagt 70% meer deelname van leken aan besluitvormingsprocessen, ook door vrouwen. Vanuit Barcelona ligt er een pleidooi voor een breed opgezette uitwisseling over de wijding van vrouwen tot priester en voor afschaffing van het verplichte celibaat. Vanuit Engeland en Wales klinkt de roep tot een meer inclusieve kerk. De Duitse Bisschoppenconferentie bepleit ferme veranderingen in de leer en praktijk, met hervorming van de seksuele moraal, een uitgesproken rol van leken – met name vrouwen – en deelname van vrouwen met stemrecht aan de wereldbisschoppensynode in 2023.

In Nederland heeft het Netwerk Katholieke Vrouwen gekozen voor een voorzichtiger benadering. Het NKV overhandigde eind mei het synoderapport *Zij heeft een verhaal*, met daarin de uitkomsten van een enquête onder ruim 2200 kerkbetrokken vrouwen, van wie 70% in de leeftijdscategorie van 50-80 jaar. Het rapport eindigt met ruim geformuleerde wensen en adviezen, en neemt ten slotte twee controversiële punten op. Het NKV vraagt de bisschoppen of zij onderzoek en gesprek willen stimuleren over de toelating van vrouwen tot de diakenopleiding, de wijding van vrouwelijke diakens, en de vernieuwing van het priesterambt. Bezien vanuit wat er elders in Europa is opgekomen, lijken deze formuleringen op een voorzichtig compromis dat het initiatief bij de bisschoppen legt. Hoewel uitspraken door vrouwen in de enquête vaak aanzienlijk

verder gaan, ademen de aanbevelingen behoedzaamheid – nadrukkelijk bedoeld om deuren open te houden en bruggen te bouwen.

De inzet van religieuze ordes en congregaties springt eruit vanwege een uitgesproken visie op vrouwen. Alle conferenties van religieuzen, waaronder de KNR, zijn door het Vaticaan opgeroepen een eigen bijdrage te leveren. Begin juni werd het KNR-rapport afgerond dat bepleit dat leken – vrouwen en mannen – op alle beleidsniveaus worden ingeschakeld, en vrouwen ook in bestuurlijke en leidende functies in de kerk een bijdrage kunnen leveren. Zo'n 2000 Afrikaanse vrouwelijke religieuzen uit tien landen zullen een eigen document inbrengen vanuit contexten van politieke instabiliteit. Ook zij benadrukken dat ze niet betrokken worden bij lokale en regionale besluitvormingsstructuren in de kerk. De Duitse conferentie van religieuzen stelt vast dat de kerk dringend aan vernieuwing toe is, bepleit de wijding van vrouwen, en meer transparantie en verantwoordingsplicht in de kerk. De Duitse religieuzen vrezden, evenals de Afrikaanse, dat hun bijdrage in het synodale proces wordt overstemd.

De visie op de toekomst van vrouwen in de kerk, gezien vanuit alle nu beschikbare bijdragen in Nederland aan het synodale proces, is mijns inziens samen te vatten in drie kernpunten:

- 1** Vrouwen voelen zich niet gehoord en gezien: op alle registers van kerkzijn worden de pastorale en bestuurlijke capaciteiten van vrouwen niet werkelijk serieus genomen, waardoor de talenten van vrouwen beperkt tot bloei kunnen komen in de kerk. Door alle krachten van leken en religieuzen te erkennen en te benutten, inclusief die van vrouwen, worden de kerkelijke gemeenschappen versterkt waar die inmiddels behoorlijk verzwakt en kwetsbaar zijn.
- 2** In de kerk behoren alle functies op gelijke voet vervuld te kunnen worden door vrouwen en mannen, zodat de kerk breder wordt gedragen. Dit houdt ook de mogelijkheid in van vrouwen in het ambt, oftewel de wijding open te stellen, gehuwde priesters toe te laten, en het celibaat een vrijwillige keuze te laten zijn. Functies op gelijke voet vervullen houdt daarnaast een meer evenwichtige aanwezigheid in van vrouwen op bestuurlijke functies, waardoor er balans komt in bestuursorganen en besluitvorming in de kerk.

“De inzet van religieuze ordes en congregaties springt eruit vanwege een uitgesproken visie op vrouwen”

3 Een kerk die eigentijds is, beter zichtbaar, meer naar buiten gericht, en betrokken op de maatschappij, vraagt ook veranderingen in de eigen leer en instituties: een eigentijds seksuele moraal, kerkelijke inzegening van seksueel-diverse partnerrelaties, en het toestaan van een nieuw kerkelijk huwelijk na een echtscheiding.

Wat zijn nu de tussentijdse effecten en invloeden? Het was de bedoeling dat het hierboven genoemde NKV-synoderapport zou worden verwerkt in de diocesane synthese van het bisdom Den Bosch. Wat daarin over vrouwen in de kerk is opgenomen blijkt uiteindelijk minimalistisch en is beperkt tot twee punten (par. 26 en 41). Er wordt vermeld dat er over een gelijkwaardiger positie en de wijding van vrouwen is

gesproken, waaraan meteen cijfers worden toegevoegd die tonen hoe weinig representatief dit laatste in het bisdom bleek te zijn. Daarnaast vermeldt het bisdom nog de ‘positie van de vrouw’ in een kort rijtje van wie worden buitengesloten: ook gescheiden mensen en wie tot de lhbtq+ behoort. In de conclusies komen vrouwen niet meer

voor. Kortom, de kansen lijken gering dat het ingetogen lijstje met wensen en adviezen vanuit het NKV, laat staan een bredere visie op de toekomst van vrouwen in de kerk, via dit

diocesane rapport meegaat in het eindrapport van de eerste fase door de Nederlandse Bisschoppenconferentie.

Effecten worden bepaald en getoetst vanuit de doelen. De doelen van het NKV in de eerste fase waren: de stemmen van vrouwen in het Nederlandse synodale proces te laten horen en die te laten doorklinken in het diocesane rapport van Den Bosch. Wat dit laatste betreft zijn de concreet bereikte effecten opvallend beperkt. Echter, de *invloeden* die uitgaan van de recente dynamiek kunnen veel verder reiken dan de directe effecten. Immers, het synodale proces bevestigt en versterkt ook de veranderingen die door vrouwen sinds vele decennia in de kerk in gang zijn gezet. De stemmen van vrouwen uit Nederland zullen via internationale organisaties ongetwijfeld meegaan in de komende continentale fase. Het risico is wel dat de voortgang in Nederland dan snel uitdooft, alleen al omdat het minder dicht bij huis ligt. Het KNR-rapport, met wat daarin staat over vrouwen op alle beleidsniveaus en gelijkwaardig leiderschap, krijgt wellicht een meer direct effect op de komende fase omdat het rechtstreeks deel uitmaakt van de setting van eigen rapportages van de conferenties van religieuzen.

Het probleem van het gehele synodale proces is dat het vooral toont dat het een methode is (een ‘weg’) zonder dat is uitgedragen welke concrete doelen met deze methode worden nagestreefd. Dit houdt het risico in dat een aanzienlijk aantal bisschoppenconferenties in de continentale fase gericht zal zijn op effecten die ze willen vermijden in plaats van bereiken. Ten eerste zullen ze verdere uitbreiding van de vele nationale inzetten op ingrijpende hervormingsprocessen in de kerk willen voorkomen. Ten tweede zullen ze ook van openheid getuigen en willen verhinderen dat er van bovenaf door het Vaticaan te vaak moet worden ingegrepen in het proces, zoals in Duitsland. Tussen deze twee kliffen door zijn er tal van effecten en invloeden van het wereldwijde synodale proces mogelijk: er is al veel in beweging gebracht. ●

Albert Besnard

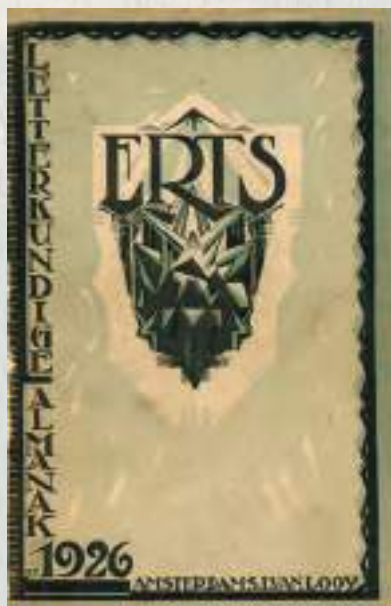
(een vergeten dichter)

Ik had een oom, een bijzondere oom. Hij is lang geleden in 1966 overleden. Hij heette oom Albert maar wij, zijn kinderen en de neefjes en nichtjes, noemden hem liefkozend Pampus. Waarom heb ik niet kunnen achterhalen. Hij was wel in het bezit van een kokkerd van een neus, die – toegegeven – rood gekleurd was. Toch stond hij niet bekend wegens overmatig drankgebruik.

Oom Albert (Pampus) had een zwak voor mij, een van de 8 kinderen behorende tot het gezin van zijn broer Michel. Ik was daar de middelste.

Toen ik trouwde was mijn vader al overleden en hij stond erop dat hij de huwelijksspeech aan de bruiloftstafel mocht afsteken. Onvergetelijk was het slot van deze toespraak:

“Denk erom Michel, dat je de eerste de beste keer dat je echtgenote de afwas gaat doen, jij je diensten als afdroger aanbiedt. En je laat terstond na aanvang van je werkzaamheden een glas vallen; dan word je nimmer meer tot afdrogen uitgenodigd.”

Pampus was journalist en verbonden aan, destijds, het *Algemeen Handelsblad*. Hij was daar redacteur Indonesië en versloeg bijvoorbeeld de conferentie in Linggadjati. Vóór zijn journalistieke carrière was hij planter op Atjeh (Sumatra) en hij is ook in het Jappenkamp geïnterneerd geweest.

In zijn vrije tijd was Pampus dichter. Er zijn van hem een aantal bundels verschenen, zoals *Opstand en wroeging* en *Doem en dorst* (waarvoor hij de Jan Campert-prijs 1953 ontving).

Besnard behoorde tot de late Tachtigers. In de oudere edities van het *Handboek tot de Nederlandse Letterkunde* van G. Knuveler wordt hij genoemd, en met slechts 4 regels beschreven, de minste van alle Tachtigers. Een beetje een *poète maudit*. Hij was bevriend met dichters als J.C. Bloem, Pierre Dubois en Jan Greshoff.

Reeds uit bovenvermelde titels blijkt dat de poëzie van Albert Besnard gekenmerkt werd door zware, soms zompige verzen. Gevoelens van spanning tussen aards vitalisme enerzijds en metafysische verbondenheid anderzijds bespeur je in zijn werk. Zijn dichtkunst was verzorgd: goed rijm en ritme en veel alliteraties. Maar vandaag de dag behoorlijk ouderwets. Op zijn oude dag heeft Albert Besnard nog studie gemaakt van de Talmoed. In vele van zijn verzen ontbreekt het woord ‘God’ niet, maar het gaat wel om een heel veraf Godsbeeld. Pierre Dubois schrijft over hem: “De geest van Besnard is naar zijn aard kosmisch... Men moet het woord God dan ook verstaan zoals Besnard zelf het heeft toegelicht: ‘God is voor mij het averechtse van de mens en zijn sterfelijke persoonlijkheid, magie, een aanroep en niets anders.’”

En toch, of liever dus: hoewel onze familie van huis uit Rooms-katholiek was, heb ik hem nooit kunnen betrappen op enige kerkgang en betrokkenheid bij het geloof. Voor mij blijft hij, behalve een vergeten dichter, een boeiende man. Hiernaast een specimen van zijn gedichten; het is geschreven in 1926 toen hij in Parijs op een kamer woonde.

Michel Besnard

POËZIE

La Maisonnette

De wereld is zoo schemerend en klein
In deze kamer van La Maisonnette,
Dat wij niet op vergeefsche woorden letten,
Alleen bedenken dat wij vrienden zijn.

Gelijk een klok is over ons gesteld
Dit huis waarin wij de eeuwigheid bestaan.
Wel wijd en bleek is de avond op het veld:
Ons licht verdrinkt in 't vloeisel van de maan.

En oogen glinstren om ons in 't heelal;
Over den weg voor 't huis gaan zachte schreden.
God weet gekwetste meisjes, zùchtend al,
Want in het donker wordt nu zoet geleden.

't Gesternte giert naar Goddelijken wil
En wervelt rond; – al mogen dan wij armen
Die sterven gaan 't niet zien: – òns is dit stil...
Wij blijven één moment in Gods erbarmen.

Wat zong de wereld weer een weeke wijs!
Wiens weemoed maakte ons wijzer dan de dwazen?
Totdat de sneltrein Londen naar Parijs
Zoo hartverscheurend kermend langs kwam razen.

Albert Besnard, Erts.
Letterkundige Almanak jaargang 1, 1926

OP DE NAMIDDAG VAN DE ALGEMENE VERGADERING VAN MARIËNBURG (EN NA EEN GOEDE LUNCH) ONTMOETEN WIJ BRAM GRANDIA, DIE ALS INLEIDER VOOR HET MIDDAGPROGRAMMA WAS AANGEKONDIGD. BRAM WAS PREDIKANT. HIJ WERD GEBOREN IN BREDA IN EEN ECHT GEREFORMEERD GEZIN, EEN AR-NEST, IN EEN SFEER "NIET DIRECT TYPISCH OM ER CARNAVAL TE VIEREN."

BRAM GRANDIA: NADENKEN OVER OORLOG EN VREDE IN DEZE TIJD. EEN STEM VANUIT KERK EN VREDE.

Hij studeerde aanvankelijk rechten, maar stapte later over naar theologie. Bram was van het begin af betrokken bij het werk van het IKV en Kerk en Vrede. Hij vervulde de ARP voor de PSP. Als predikant betrok hij zijn gemeenteleden bij het vraagstuk van oorlog en vrede, hij demonstreerde in 1981 tegen de kruisraketten (worden ze in Oekraïne toch weer gebruikt!) en preekte de zondag na 9/11 over de laatste zinnen van Psalm 137, over de wraakteksten. Deze Bram was onze gast vanmiddag.

Kerk en Vrede heeft vanaf haar oprichting (1924) ervoor geijverd om – met de woorden van een van de oprichters prof. dr. G.J. Heering (niet te verwarren met Hermann Häring) – ‘het Evangelie los te slaan van de oorlogsidee’. Daartoe schreef Heering zijn standaardwerk *De zondeval van het christendom* (1928). Sindsdien heeft Kerk en Vrede met al haar lokale afdelingen altijd gezocht naar argumenten om het theologisch legitimeren van oorlog te bestrijden. Heering noemde zichzelf een christen-antimilitarist en pacifist. Pacifisme als passivisme geeft een verkeerd beeld. Het bestrijden van het fascisme en het nationaal-socialisme was een van de activiteiten van Kerk en Vrede in de jaren dertig; net als het ontzenuwen van oorlogspropaganda. Zo begon Bram zijn causerie.

Als het om nu gaat, noemt Bram het belang van een

wederzijds verzekerde veiligheid in plaats van een wederzijds verzekerde vernietiging. Het is de taak van de vredesbeweging, zeker van de christelijke vredesbeweging, daarvoor te pleiten.

In de affaire Oekraïne is Rusland zonder twijfel aan te merken als agressor. Op dit moment droomde ik even weg en zag dat de heer Poetin op de eerste rij zat, maar toen ik mijn ogen opendeed zag ik helaas – of misschien wel gelukkig – alleen onze voorzitter. Als gevolg van het optreden van Poetin, is de terughoudendheid in Duitsland om zich tot de tanden te bewapenen verdwenen. Er werd 100 miljard voor nieuwe wapens uitgetrokken. Bram betreurt het dat als reactie hierop gezegd wordt dat Duitsland het pacifisme achter zich heeft gelaten. Duitsland is nooit pacifistisch geweest, wel terughoudend. Bram heeft een flyer uitgedeeld van o.a. Kerk en Vrede, waarin staat aangegeven hoe hoog de defensie-uitgaven van het westen, van Rusland en van China zijn. Hij pleit voor ‘strategische empathie’. Dat is iets anders dan sympathie. Hoe wordt in Rusland, hoe wordt door Poetin tegen het westen aangekeken? Rusland is op dit moment onmiskenbaar de agressor, maar viel Amerika in 2001 Afghanistan niet binnen en in 2003 Irak etc.?

Wij zijn allemaal geneigd de wereld te verdelen in goed en kwaad. Daarbij zijn wij in staat om alles wat bij ons fout gaat

Kerk en Vrede heeft altijd gezocht naar argumenten om het theologisch legitimeren van oorlog te bestrijden

aan te merken als een ongeluk, want onze zaak is immers heilig. Bram wijst op de tien elementaire principes van oorlogspropaganda (Anne Morelli). Die hebben ook betrekking op het westen. Ja, en we zijn ook bereid om God erbij te halen; andersdenkenden zijn altijd verraders. Dat was de eeuwen door al zo, en nu nog steeds. Aartsbisschop Kirill, die met dat kruisje op zijn hoofd, een 'christen' (aanhalingstekens MB), zegende wapens van Rusland en vond de oorlog tegen Oekraïne, die "zedeloze staat", gerechtvaardigd.

Maar ook wij zijn niet zonder zonde, trekken graag van leer en kijken niet (of te weinig) of er andere wegen zijn. Een voorbeeld: voordat Amerika Afghanistan binnenviel om Bin Laden te pakken te krijgen, was er al een gesprek op gang gekomen om deze terrorist uitgeleverd te krijgen. Waarom dan die oorlog?

Vrede zoeken is de allereerste stap die je moet zetten in geval van een conflict.

Bij katholieken lees je meer over Augustinus dan over Jezus.

De les van Jezus en Paulus is: laat je niet overwinnen door het kwaad, maar overwin het kwade door het goede. Jezus is de echte vredesactivist. Hij zegt immers: krijg je een klap op je linkerwang, keer dan eerst de rechterwang toe.

Bram beschrijft – geheel in de traditie van Kerk en Vrede – Jezus als iemand die op creatieve wijze een ander die vijandig is, probeert van zijn stuk te brengen door middel van geweldloosheid. Bram verwijst ook naar paus Franciscus, die hij een echte vredes-voorganger noemt. In zijn encycliciek *Fratelli tutti* bezweert hij de lezer om de cirkel van geweld te voorkomen en te doorbreken. De risico's van geweld zijn veelal groter dan het mogelijke voordeel. Stop als je geweld ziet, paus Franciscus wijst een nieuwe weg.

Op een desbetreffende vraag erkent Bram dat als Oekraïne door de aanval van Rusland wordt bezet en onderdrukt, de Oekraïners het recht hebben in verzet te gaan. Alle wapengekletter en oorlog dient echter altijd vergezeld te gaan van prudent handelen. Blijft dat hij vindt dat de kerk nooit geroepen wordt om de wapens te zegenen.

Een leerzame en inspirerende middag voor de Mariënburgers in deze onzekere tijd van oorlog en bewapening! ●

Ver-ont-schuldigen is: vrijpleiten van schuld!

Onze paus Franciscus heeft zich in Canada namens onze roomse kerk, de Sancta Ecclesia, verontschuldigd. En wel voor wat katholieke instellingen in het noordwesten van Canada hebben uitgespookt met kinderen van de Inuit, de oorspronkelijke bevolking.

Honderdvijftigduizend van deze kinderen zijn vanaf de 19e eeuw tot in de jaren negentig van de 20e eeuw gedwongen opgenomen in internaten. Dit ver van huis, zogenaamd om heropgevoed te worden. Het beleid was uitgegaan van de Canadese autoriteiten. “Culturele genocide” stelde een Canadese commissie vast in 2015. Die kinderen werden bovendien in die, meestal katholieke, internaten zo slecht behandeld en gevoed, dat zij het vaak niet overleefden. Vorig jaar werd naast zo’n internaat in de plaats Kamloops een massagraf gevonden met 215 kinderen. Gruwelijk. Goed dus dat paus Franciscus zich dit aantrok, en bij de Inuit op bezoek is gegaan. Om het aangedane leed te erkennen, en om verontschuldiging aan te bieden. Maar, gek genoeg, ver-ontschuldigen is afgeleid van... onschuld. Als je iemand dus verontschuldigt dan pleit je hem vrij van schuld. Hetzelfde geldt voor excuseren. Dat komt via het Frans uit het Latijn: ex-cusare de ‘causa eruit halen’. En causa betekent zowel oorzaak als schuld. Als ik dus excuses aanbied, dan zeg ik dat mij geen schuld treft! Maar de paus erkende toch juist schuld, hetgeen de nakomelingen van de slachtoffers zeer op prijs bleken te stellen?

ERKENNING

Heel raar. ‘Excuses maken’ verstaan we immers juist als erkennen van schuld, en daarvoor vergiffenis vragen. Gebeurt elke dag, als je bijvoorbeeld door onoplettendheid tegen een ander oploopt. Zo wilde de paus bij de Inuit vergiffenis vragen, niet de kerk vrijpleiten van schuld. Integendeel. Maar: als je je letterlijk ver-ont-schuldigt, dan neem je juist geen schuld op je. Niemand die dat nu nog beseft bij dit woordgebruik! Wat verwacht overigens iemand tegenover wie je echt schuld bekent? Boetedoening, verzoening, schadevergoeding? Op de eerste plaats gaat het om erkenning, vaak na een zeer lange

ontkenning door de boosdoeners. Ik heb eind vorige eeuw in Zuid-Afrika op tv een vergadering gezien van de Verzoeningscommissie, voorgezeten door Bisschop Tutu. Een zwarte vrouw vertelde daar hoe haar zoon, anti-apartheidsactivist, was opgepakt. Waarschijnlijk door de zogeheten anti-terreureenheid die opereerde vanuit het beruchte landgoed Vlakplaas bij Pretoria, waar martelingen plaatsvonden, en erger. Zij heeft hem nooit meer teruggezien. Tutu vroeg aan die moeder: “Wat wilt u dat er met de daders gebeurt, moeten ze gestraft worden?” “Nee”, zei deze eenvoudige vrouw, “het gaat me niet om wraak, ik wilde het hier alleen openlijk kunnen vertellen.” Dat maakte diepe indruk op mij. Zo’n houding is van groot belang voor een verzoening. Vergelijkbaar met de oude Indonesiër, het Nederlands nog machtig, die ik in een documentaire op tv zag. De documentaire was gemaakt vijftig jaar na de zogenoemde politioele acties van Nederlandse militairen tegen vrijheidsstrijders in Indonesië (19 dec 1948 – 5 jan 1949). Een veteraan vraagt in de documentaire heel schuchter om vergeving voor wat zijn mensen in de kampong hadden aangericht. “Ach, meneer”, zegt de oude Javaan, “dat hebben wij toch allang vergeven” – geen wraak, wel verzoening. Dat getuigt van grote innerlijke beschaving.

EXCUSES VOOR SLAVERNIJ?

Ondertussen is het strijk-en-zet geworden dat in de openbare discussie excuses geëist worden, met name van overheden. Niet voor zaken waaraan deze overheden zichzelf hebben schuldig gemaakt. Maar voor toestanden en gedrag van lang geleden, misstanden die al lang zijn erkend als onjuist en afgeschaft, of zeer aanzienlijk zijn verbeterd. Zo werden onlangs excuses geëist vanwege de medewerking van overheden en machthebbers aan slavernij en slavenhandel, lang geleden, vanaf circa 1600. Slavenhandel is rond 1800 verboden, slavernij zelf in 1869. In Nederland was slavernij niet of nauwelijks aan de orde, maar wel in Indië en in de West, op plantages. Er leven dus nu nog mensen wier voorouders honderdvijftig jaar geleden als slaaf werden gehouden. Die nakomelingen willen nu excuses horen. Maar dat is iets anders dan waarvoor paus Franciscus

om vergeving vroeg. De kerk had immers nooit erkend eraan te hebben meegewerkt dat die kinderen van de Inuit onmenselijk werden behandeld. Slavernij is daarentegen welbewust met wortel en tak uitgebannen. Waarom moet een overheid van nu, die geen enkele verantwoordelijkheid draagt voor de slavernij van toen, vergiffenis vragen aan nakomelingen? Erkenning is er immers genoeg. Paus Franciscus voelde haarfijn aan dat in naam van zijn kerk onrecht was geschied, en dat dit niet erkend was. Dat deed hij alsnog. Het verschil zit bovendien in het feit dat het de kerk over de eeuwen steeds grote moeite heeft gekost om eigen fouten te erkennen. In naam van, en door, de kerk zijn vele gruwelijkheden begaan, van brandstapels voor ketters tot gedwongen bekeringen van joden.

Misstanden binnen kloosters en scholen, begaan door celibataire 'opvoeders', komen steeds meer aan het licht. Naast het grote menslievende en pastorale werk van de kerk bestaat helaas ook deze kant. En de kerk beroept zich op zijn eeuwige, onveranderlijke roomse gezag, zodat ook deze paus op zijn schouders draagt wat zijn voorgangers hebben gedaan en gedoogd. Dit anders dan de wereldlijke overheden, die in de laatste twee eeuwen onherkenbaar zijn veranderd en dus geen schuld meer dragen.

Het is daarom hartverwarmend dat paus Franciscus tegenover de Inuit wel schuld erkende, zich niet 'ver-ont-schuldigt'. Hoe nu verder? Het redactioneel commentaar van de *NRC* op 27 juli: "Als paus Franciscus echt een einde wil maken aan het historische patroon van ontkennen, afdekken en weggijken, zoals hij in 2019 aangaf, dan hoort daar naast openbare boetedoening, ook de snelle erkenning van leed bij." Trefzekerder kan ik het niet formuleren. ●

*Op de eerste plaats gaat het om erkenning,
vaak na een zeer lange ontkenning door de
boosdoeners*

HUUB SCHUMACHER

ER IS MAAR WEINIG WAT

'ZEKER' IS!

We leven in een tijd waarin we langzamerhand hebben leren ontdekken dat weinig meer helemaal zeker is. Hiermee worstelde ook René Descartes (1596-1650) voor wie vele vermeende zekerheden op losse schroeven kwamen staan. Dat leidde tot zijn beroemd gezegde: "Ik denk, dus ik ben." Daarvan kon hij in ieder geval zeker zijn.

Ook nu, in onze tijd, is veel onzeker. Denk aan de kerk. Ook daar speelt het probleem van zoeken naar zekerheid. Bij de kerk zie je de neiging te denken dat er maar één manier is die zeker goed is. Maar is het wel een kwestie van óf-óf? Het is toch niet moeilijk toe te geven dat er verschil zit tussen de manier waarop men onder invloed van het Tweede Vaticaans Concilie pastoreerde... en de manier waarop de priesters van nu het pastoraat invullen...! Beweren dat de eerst genoemde aanpak beslist beter was dan de huidige... die vlieger gaat niet op. Voor huidige werkers in het pastoraat immers behoren de pastores van toen, die onder die invloed pastoreerden, juist tot degenen die het 'instituut kerk' eerder schade berokkend hebben dan wat anders.

Maar met evenveel recht kun je zeggen: kijkend naar wat er nu in parochies gebeurt, of beter gezegd: niet gebeurt, zou men de jubel om de zekere voortreffelijkheid van de eigen aanpak wel wat mogen temperen, lijkt me. En wel hierom: kerkwerkers en -werkers van toen meenden in ieder geval veel energie te moeten besteden aan *kerk bouwen*! Zij zagen in tegenstelling met nu, om met Joyce Croonen en Liza Luesink van het Bureau 'Duwtje' te spreken: "De meerwaarde van de blik naar buiten" (*Radboudmagazine*, #72 juni 2022, pag. 6 e.v.). En of! Pastores voelden in de jaren direct na Vaticanum II dat een exclusieve 'priesterkerk' (die momenteel weer hoog van de toren blaast) voorbij moest zijn en dat het hoog tijd werd voor 'een kerk van samen gedragen verantwoordelijkheid', zoals onze huidige paus het ook liever zou zien. Vandaar dat ze krachtig werk maakten van grondige scholing middels catechese aan volwassenen. Dat voorzag vele parochianen van de nodige inhoud om, in combinatie met de eigen talenten, aan hún parochie verder te kunnen meebouwen. Het leverde parochianen op die zich verantwoordelijk voelden voor hun eigen geloofsgemeenschap. Het kreeg vorm in het voorgaan in vieringen; in het leiden van uitvaartdiensten; in het opdoen van de ervaring dat hun diensten van 'Woord en Gebed' zonder communie wel degelijk

óók waardevol waren. Ook huisbezoek, welkomstbezoek e.d. namen ze voor hun rekening. Kortom: *kerk bouwen* stond hoog in het pastoraatsvaandel. Zeg maar gerust: synodaliteit werd toen als iets vanzelfsprekends gevoeld.

Maar wat een verschil met het huidige parochiepastoraat! Gesprekken over synodaliteit worden met allerlei 'mitsen en maren' omkleed. Ik zie ook aanmerkelijk minder 'bouwprojecten' en al helemaal geen bouwprojecten waar parochianen door hun pastores worden geschoold om in plaatsen waar kerken gesloten worden zelf het stokje over te nemen en daar zélf levende geloofsgemeenschapjes te vormen, daarin voor te gaan en die te begeleiden. 'Welnee,' zo denkt en redeneert men: 'als er kilometers verderop in de hoofdkerk maar steeds Eucharistie gevierd wordt, dat is uiteindelijk het enig zaligmakende... Aan Eucharistie kunnen deelnemen is belangrijker dan zorgen dat men na kerksluitingen in dorpen en wijken nog rond het Evangelie blijft samenkomen in andere ruimten dan in de vroegere mooie parochiekerk – en denken er op die manier als geloofsgemeenschap nog het leven in te kunnen houden...'

Is het, gezien dit verschil, niet beter om toch ook ruimte te geven aan vele kleine geloofsgemeenschappen? Niet vanuit de houding 'alleen onze zienswijze is zeker goed', maar vanuit de houding 'past jouw zienswijze bij de onze, sluit je dan bij ons aan en geef anderen de kans het op hun manier te doen'. Binnen dezelfde kerk méér wegen aanleggen naar Rome en niet zeggen dat er maar één de goede is. Zoals Descartes kunnen zeggen 'Ik denk, dus ik ben' ook als ik iets anders denk dan jij. Nu maar stilletjes hopen dat die wegen aangelegd gaan worden...

CO
LU
MN.